Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

HE-luonnos ympäristövahinkorahastoa koskevaksi laiksi

Hallitusneuvos Oili Rahnasto, ympäristöministeriö

Ympäristövaliokunnan kuuleminen

11.3.2022

Ympäristövahinkojen toissijaiset vastuujärjestelmät (TOVA-järjestelmät)

- TOVA-järjestelmillä varaudutaan ympäristöriskien hallintaan, ympäristövahinkojen korvaamiseen sekä torjunta- ja ennallistamistoimien toteuttamiseen tarvittavan **rahoituksen järjestämiseen**, kun vastuutaho on **maksukyvytön, tuntematon tai tavoittamattomissa**.
- Nykyiset TOVA-järjestelmät
  - Pakollinen ympäristövahinkovakuutus (YVVL, 81/1998)
  - Öljysuojarahasto (ÖsraL, 1406/2004)
  - Valtion budjettirahoitus, kunnat
- Asiassa useita eduskunnan ja sen valiokuntien yksimielisiä kannanottoja ja lausumia, joissa kehittämistoimia on kiirehditty

Miksi TOVA-järjestelmiä kehitetään?

- Järjestelmien kattavuudessa on puutteita
- Halutaan, että toiminnanharjoittajien ympäristövelvoitteet tulevat mahdollisimman pitkälle hoidetuiksi ilman valtion taloudellista väliintuloa
- Pakollisen ympäristövahinkovakuutuksen käyttöala vähäinen
- Öljysuojarahasto on muutoksen edessä
  - Rahoituspohja uudistettava EU-oikeudellisten vaatimusten mukaiseksi
  - Pelastustoimi siirtyy hyvinvointialueiden hoidettavaksi
- Järjestelmiä uudistettaessa kahden rinnakkaisen korvausjärjestelmän (öljyvahingot/muut kemikaalit) ylläpitäminen ei ole tarkoituksenmukaista

Ns. TOVA-tapaukset taustalla, yht. n. 153 milj. euroa

- Avilon Fibres Oy (viskoosin valmistus), konkurssi, räjähdysherkän rikkihiilivaraston käsittely, n. 4,6 milj. euroa valtion rahoitus
- Baltic Best Metal Cargo Oy, (pintakäsittelylaitos), vaaralliset jätteet, konkurssi, valtion rahoitus n. 720 000 euroa
- Belveder Mining Oy (Hituran kaivos), kaivannaisjätteet ja kaivoksen jätevedet, konkurssi, valtion rahoitus n. 20 milj. euroa, rahoitus jatkuu
- Green Tech Center Oy (vaarallisten jätteiden käsittely), konkurssi, valtion rahoitus n. 2,3 milj. euroa
- Helprint Oy (kirjapaino), vaaralliset jätteet ja prosessikemikaalit, konkurssi, valtion rahoitus n. 150 000 euroa
- Kromipinta Oy (pintakäsittelylaitos), vaaralliset kemikaalit, konkurssi, valtion rahoitus n. 0,5 milj. euroa
- Otso Gold (kaivos), 90 000 euroa, sähkön toimituksen turvaaminen valtion varoin, rahat maksettu takaisin valtiolle
- Talvivaara Sotkamo Oy (kaivos), kaivannaisjätteet ja kaivoksen jätevedet, konkurssi, valtion rahoitus n. 127 milj. euroa
- [uusi mahdollinen tapaus selvitettäväksi juuri joulun 2021 alla YMn ja ao. ELY-keskuksen toimin]

Eduskunnan ja sen valiokuntien useita kannanottoja TOVA-järjestelmästä

- ***ympäristövaliokunta on kannanotoissaan*** kiirehtinyt TOVA-kehittämistyön jatkamista ja erityisesti kaivostoimintaan liittyvän öljysuojarahaston tapaisen rahaston perustamisen selvittämistä (YmVL 40/2018 vp - HE 221/2018 vp ja YmVM 13/2018 - HE 116/2018 vp).
- tarvetta kehittää TOVA-järjestelmiä on korostettu ***valtiovarainvaliokunnan*** valtion talousarvioesityksestä antamassa mietinnössä (VaVM 22/2017 vp - HE 106/2017 vp - HE 176/2017 vp)
- tarvetta kehittää TOVA-järjestelmiä on korostettu ***ympäristövaliokunnan*** pilaantuneiden alueiden puhdistamisen tukemista koskeneen lain säätämistä ja jätelain 148 §:n muuttamista koskeneessa mietinnössä (YmVM 19/2018 vp - HE 247/2018 vp).
- TOVA-järjestelmien kehittäminen on myös eduskunnan kaivosten sulkemisiin liittyviä vastuita ja jälkihoitoa koskevan lausuman (**eduskunnan talousarviolausuma** vuoden 2017 lisätalousarvioon, EK 24/2017 vp - HE 60/2017 vp, VaVM 5/2017 vp) kannalta keskeinen toimenpide
- ***Eduskunta on lausumassaan*** kiinnittänyt huomiota tarpeeseen kehittää öljysuojarahastoa ja sen rahoituspohjaa rahaston jatkuvuuden ja toimintakyvyn turvaamiseksi (HE 167/2009 vp - *EV 231/2009 vp*).
- Yllä mainitut kannanotot ovat **yksimielisiä**.

Valmistelun lähtökohtia

- Aiheuttamisperiaatteeseen perustuva järjestelmä - kollektiivinen taloudellinen vastuu ympäristön pilaantumiseen ja vahinkotilanteisiin varautumisessa.
  - Toiminnanharjoittajille ei säädettäisi uusia toimimisvelvollisuuksia.
- Ei heikennetä nykyistä korvaustasoa.
- Laaja maksupohja, maksuvelvollisia ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavat toiminnat (vrt. säätäminen ympäristönsuojelulaissa).
- Ei lisätä yritysten maksutaakkaa kokonaisuutena nykytilaan verrattuna.
- Järjestelmää ei mitoiteta erittäin laajamittaisten vahinkojen varalle.
- Järjestelmällä katettaisiin vain uudistusten voimaantulon jälkeen ilmenevät tilanteet.

HE-luonnos laiksi ympäristövahinkorahastosta (YVR-laki)

- Ympäristövahinkorahasto olisi **uusi valtion talousarvion ulkopuolinen rahasto**, joka korvaisi nykyisen öljysuojarahaston ja ympäristövahinkovakuutuksen.
- Esityksen hyväksyminen edellyttää 2/3 enemmistöä eduskunnassa
- Tavoiteaikataulu
  - **HE-luonnos lausuntokierrokselle 3/2022**
  - **HE eduskunnalle syysistuntokauden alussa 2022 budjettilakina**
    - Voimaantulo aikaisintaan vuonna 2024

Ympäristövahinkorahastosta maksettavat korvaukset ja avustukset

- Rahastosta maksettaisiin **korvaus vahingonkärsijöille** sekä ympäristön pilaantumisen **torjunta-, ehkäisemis- ja rajoittamistoimien kustannuksista viranomaisille**, kun vastuutaho olisi maksukyvytön, tuntematon tai tavoittamattomissa.
  - Korvauksen maksaminen rahastosta olisi viimesijaista.
  - Mahdollisuus ennakkokorvaukseen viranomaisille
- **Korvauksen enimmäismäärä**: tapauskohtainen korvauskatto 30 miljoonaa euroa.
- Rahastosta myönnettäisiin **harkinnanvaraisia avustuksia** hyvinvointialueen pelastustoimen ympäristövahinkojen torjunnan hankintoihin valtion talousarviosta siirrettävän määrärahan rajoissa.

Ympäristövahinkomaksu

- Ympäristövahinkorahaston varat kerättäisiin ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavan toiminnan harjoittajilta **vuosittaisina ympäristövahinkomaksuina tai kertaluonteisesti.**
- Vuosittaisessa ympäristövahinkomaksussa viisi maksuluokkaa
  - Korkeimmissa maksuluokissa kaivostoiminta ja vaarallisten jätteiden käsittelyä
- Rahastolla olisi **pääomaraja** (30 miljoonaa euroa), jonka ylittyessä maksun kantaminen keskeytettäisiin.
  - Maksun kantaminen aloitettaisiin uudelleen, kun rahaston pääoma olisi laskenut alle **pääoman alarajan** (15 miljoonaa euroa).

Varojen siirto valtion talousarviosta eräissä tilanteissa (ns. lainausoikeus)

- Jos ympäristövahinkorahaston varat eivät riittäisi rahastosta maksettavien korvausten suorittamiseen, varat korvauksiin voitaisiin siirtää rahastoon valtion talousarviosta.
  - Varat tuloutettaisiin takaisin valtiolle, kun rahaston maksukyky olisi palautunut.
- Poikkeuksellinen ja väliaikainen, rahaston maksu- ja toimintakyvyn turvaava toimi.
- Päätös varojen siirrosta tehtäisiin talousarviomenettelyssä.

Kiitos!

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

Aleksanterinkatu 7, Helsinki | PL 35, FI-00023 Valtioneuvosto | ym.fi